

“Dinî Terbiye, Dinî Tedris”*

“Religious Training, Religious Teaching”

Yazar: Kazım NAMİ

Osmanlıcadan latinize eden: Yrd. Doç. Dr. Şeref Göküş**

Sunuş

İkinci Meşrutiyet Dönemi, Osmanlı İmparatorluğu’nun 17. yüzyıla başlayan kötü gidişata çare arama girişimlerinin ortaya çıkardığı siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik sonuçların yoğun bir şekilde tartışıldığı bir zaman dilimidir. Edebiyattan sanata, tarihten coğrafyaya, dilden ananeye, dinden kültüre kadar birçok konunun ele alındığı bu dönemde üzerinde durulan bir diğer mesele de eğitimidir. Dönemin aydınlarına göre eğitim ve öğretim, kendi düşüncelerinin toplum tarafından değer görmesi için kullanılacak en etkili araçlardan birisi olarak kabul edilmektedir.

İkinci Meşrutiyet Dönemi’nin İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük akımı mensupları, sahibi oldukları süreli yayınlarda eğitim-öğretim hakkında kendi görüşlerini ortaya koyarak mevcut hükümetleri etkilemek ve kendi fikirlerinin hâkim olduğu bir eğitim felsefesi oluşturmak için gayret etmişlerdir.

Türk Yurdu, Muallim, İslam ve Sebilürreşad gibi dönemin önde gelen mecmualarında makale kaleme alan söz konusu aydınlardan birisi de Kazım Namî’dir. Asıl adı Mehmet Kazım olan Kazım Nami (Duru), 1875 yılında İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Babası Mustafa

* Kazım Nami, “Dinî Terbiye”, *İslam*, Y.1, s. 1, 30 Kanun-i Sâni 1329, s. 17-20; Kazım Nami, “Dinî Terbiye, Dinî Tedris”, *Sebilürreşad*, C.19, S. 479, 5 Mayıs 1337, s. 110-112.

** Akdeniz Ü. İlahiyat Fkt. Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Suphi, annesi ise Zehra Hanım'dır. Babasının asker olması nedeniyle çocukluğunu daha çok Rumeli topraklarında geçiren Nami, Selanik'teki Askeri Rüşdiye ile Manastır Askeri İdadisi'ni tamamladıktan sonra yine bir askeri okul olan Harp Akademisi'ne girmiştir. Buradaki öğrenimi esnasında başta Namık Kemal olmak üzere dönemin özgürlükçü aydınlarının fikirleri ile tanışma fırsatı elde eden Nami, 1897 senesinde Harp okulundan mezun olarak yurdun değişik yerlerinde görev yapmaya başlamıştır. Memuriyeti esnasında bir yandan asli görevi olan askerliğe devam ederken diğer yandan bulunduğu yerleşim yerlerindeki bazı okullarda öğretmenlik görevini de sürdürmüştür. Bu öğretmenlik görevini çok seven Nami, Avrupa'ya gittiği bir seyahatte orada gördüğü bir anaokulundan etkilenmiş ve Selanik'e döndüğünde oradaki "*Ravza-i Sıbyan Mektebi*" bünyesinde bir anaokulu açılmasına öncülük etmiştir.

1910 yılına kadar bu iki farklı görevi sürdüren Kazım Nami, bu tarihte yüzbaşı rütbesinde iken ordudan ayrılmıştır. Daha sonra I. Dünya Savaşına kadar sırasıyla Selanik, Edirne, İstanbul, Çatalca ve İzmit'te maarif müfettişliği yapmış ve harp başladığı esnada Kocaeli maarif müdürlüğüne tayin edilmiştir. Savaştan sonra kısa bir müddet farklı okullarda tarih ve Fransızca öğretmenliğine devam etmiş; fakat yeni kurulan hükümet onu istemediği bir okula nakledince öğretmenlik görevinden ayrılmıştır.

31 Mayıs 1920'de milli mücadeleye destek vermek için Ankara'ya gelen Nami, daha önce çıkardığı *Türk Dünyası* adlı gazeteyi kapatarak burada *Anadolu Terbiye Mecmuası* adında yeni bir dergi çıkarmaya başlamıştır. Kısa bir süre sonra orta tedarisat müdürü olarak tayin edilmiş; milli mücadele yıllarında ayrıca Muallimler Cemiyeti'nin başkanlığı görevini de sürdürmüştür. Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonra hâlihazırdaki bütün görevlerinden istifa eden Kazım Nami, 1923 yılından 1929 yılına kadar ülkenin değişik yerlerinde öğretmenlik yapmıştır.

1929 yılında İstanbul'da Robert Koleji'nde çalışırken bu okulda yaptığı eğitim-öğretim faaliyetleri ile ilgili Mustafa Kemal Atatürk'e bir mektup göndermiş ve neticesinde Atatürk'ün daveti

üzerine Ankara'ya gelerek Halk Evleri'nde görev yapmaya başlamıştır. Bu esnada Atatürk ile yakın bir arkadaşlık kurmuş ve 1935 yılından 1943 yılına kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Manisa milletvekili olarak iki dönem görev yapmıştır. 1943 yılından sonra İstanbul'a yerleşen Nami, burada, bir yandan öğretmenliğe, bir yandan da gazeteciliğe ve matbaacılığa devam etmiştir. Tercüme ve telif olmak üzere ellinin üzerinde eseri bulunan Kazım Nami, 1967 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.¹

Kazım Nami, hayatından da anlaşıldığı üzere, hem Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışını hem de Cumhuriyet Dönemi'ndeki yeni Türk devletinin kuruluşunu bizzat yaşamış, o dönemlerdeki her türlü faaliyete yakından tanık olmuş ender şahsiyetlerden birisidir. Bu çalışmada Nami'nin birini 1329/1914, diğerini de 1337/1921 yılında yazdığı iki makalesi ele alınmaktadır. "Dinî Terbiye" ve "Dinî Terbiye, Dinî Tedris" ismiyle, ilkiyle ikincisi arasında, yedi yıl gibi uzun bir zaman dilimi olan bu makaleler Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde yaşanan din eğitimi ve öğretimi tartışmalarına ışık tutacak önemli bilgileri ihtiva etmeleri bakımından kayda değer bir yere sahiptirler. Çünkü Türk eğitim sisteminin geçmişten günümüze kadar geldiği sürecin doğru bir tahlilini yapmak için eğitim tarihi araştırmaları neticesinde ortaya çıkacak bu ve benzeri verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Tabii bu süreçte özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nda çıkan süreli yayınlardaki artık klasik diyebileceğimiz makalelerin/yazıların yeni harflerle doğrudan ya da sadeleştirilerek yayınlanıp bilim dünyasının istifadesine sunulması gerekmektedir.

¹ Geniş bilgi için bkz. Feriha Baymur, "Kazım Nami Duru", *Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri*, Ankara, 1987; Fatma Dinçer, *Kazım Nami Duru, Hayatı, Eserleri ve Türkçe Öğretimine Katkıları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007.

<http://www.biyografim.net/kazim-nami-duru-kimdir>

Erişim:13.12.2013.

<http://www.biyografim.net/video/bahri-ata-kazim-nami-duru>

Erişim:13.12.2013.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kaz%C4%B1m_Nami_Duru

Erişim:13.12.2013.

Bu bağlamda, bu sürece destek olmak için, Kazım Nami'nin 30 Kanun-i Sâni 1329 yılında *İslam Mecmuası*'nda yayınlanan "Dinî Terbiye" ile 5 Mayıs 1337 yılında *Sebilürreşad Mecmuası*'nda yayınlanan "Dinî Terbiye, Dinî Tedris" adlı makalelerinin Latin harfleri ile çevirisi yapılmıştır. Metinde herhangi bir ilave ya da çıkarmaya yer verilmemiştir.

"Dinî Terbiye"

İnsanı ferdî hayatında mesut, ictimai hayatında fa'âl ve fedaî yapan metîn ve kavî bir imandır. Şimal Türk âlimlerinden "Musa Efendi Carullah"ın dediği gibi: *"İnsanın özüne özünden yakın, her bir halinde vekîl heme hacetlerinde kefil, Kerim-i mutlak bir ilahın vücuduna iman, yalnızlık hem vahşet dakikalarında insan için en büyük enîs olur. Şiddet, hem ağırlık saatlerinde insan için en büyük mu'în olur. İnsanın saadeti için lazım olan gönül rahatı yalnız şu iman birikesiyle temîn kılınır. Hayat-ı ictimaiye umurlarının intizâmı için lazım olan sadakat, emanet, istikâmet gibi mebde'lerin her birine yalnız şu iman en kavî esas olur."*

İslam dini, imanın ekmeğini telkîn eder. Bir Müslimin en iyi sıfatı mü'mindir. Tanrı Teâlâ *"Kur'an-ı Kerim"*inde İslamlara *"Ey iman edenler"* diye hitap buyuruyor. *"Bütün müminler kardeştir"* biz İslamlar için nazil olmuş bir ayettir.

İctimai hayatın nazımî dindir; dinsiz bir cemaat yaşamaz ve mevcut değildir. Dinine ve imanına za'f târî olan milletler, en elîm felakete düşmek zaruriyetindedirler. *"Her koyun kendi bacağından asılır."* diye yalnız ahirette nefsinin refâhetini düşünenler, ictimai hayat için muzır birer yüküdür.

İmanın ferdî faziletlerinden başka ictimai meziyetleri vardır. Bir Müslim ferdî iman birikesinde nefesine ait dünyevî ve uhrevî saadete mazhar olmuştur. İmanın işrak ettiği vicdanında keder ve kaygı zulmetleri zâil olur; yerine ümit ve safâ girer.

Ferdî vicdan böyle ruhanî tecellilere mazhar olmuştur. İman ictimai hayat için büyük ve âlî vazifeler görür. İmanın ictimai

kıymeti cemaatin en büyük faziletlerine sebep olur. Din za'fına ve iman yoksulluğuna uğramış bir cemaatin hayatı nevmîdî ve hüsrân içinde geçer. İlm ve amelle tezyin eden iman sahipleri, mensup oldukları cemaat için en kıymetli hâdimler ve halâsçılardır.

İslam dini cemaat hayatını i'lâ ve tes'îd eden esasları kemaliyle cami' olduğu halde onu asırlardan beri şekl ve suret haline soktuğumuz için, dünyanın dört köşesine müteferrika, birbirimize adeta yabancı ve başka milletlerin siyasî ve iktisadî esaretlerine maruz kaldık. İslam kavimlerin pek azında nisbî bir istiklal vardır; en müstakili, muazzam İslam hilafetini cami' Osmanlı Devleti olduğu halde bugün elîm bir iktisadî esaretin ve netice olarak siyasî bir za'fın pençesinde inliyor. Bunun sebebi dinî, daha doğrusu imanî bir terbiyeden asırlardan beri mahrum olduğumuz, imanın esasını ihmal ettiğimiz halde asırların sürükleyip getirdiği yanlış telakkilere, batıl fikirlere, lüzumsuz ve muzır şekillere ehemmiyet verdiğimizdir.

Tanrı Teâlâ "*Kur'an-ı Kerim*"inde zekâtı salâtın ikamesine terfîk buyuruyor. Salât pek bir az bir zaman ile pek az beden kuvveti sarfını icap ettiği için, ya nefsin ruhanî bir hazzını tatmin yahut gayra karşı bir gösteriş tazammun etmek üzere aramızda musallîler eksik değildir; fakat alın teriyle olmaktan ziyade zahmetsizce kazanılmış paralardan fedâyiliği istilzâm ettiği için zekât verenler hemen hiç bulunmuyor. Halbuki salât, cemaatle kılınmak fazlının tecelli edilmiş olmasından dolayı nasıl içtimaî faideleri cami' ise, zekat beni namazdan ihtiyaç içinde boğulanlara bir sa'y ve teşebbüs sermayesi bahşetmek gibi iktisadî bir faideyi cami' yine ictimaî bir fazilettir.

Biz "*nefsî, nefsi*" diye diye dini sırf ferdî halâsımız için bir vasıta telakkî ediyor ve bu yüzden ferdî bir hayatın enâniyetleri içinde gayrıdan mücânib ve nefsimize muhip yaşayıp duruyoruz. Bununla beraber asırlardan beri gelmiş anane ve i'tiyatların tesiriyle ihtiyarî olmayarak icra ettiğimiz bazı hareketlerimizi şöyle azıcık bir tetkik etsek, o vakit fikirlerimizde yoksa da bazı amellerimizde iman ve dinî içtimaî bir fazilet olarak telakkî etmiş olduğumuza inanırız.

Bir mezarlıktan geçerken, orada yatan mü'min ruhlara bir fatiha ithâf ederiz. Bunda bizden sonra gelecekler de bizi fatıhasız bırakmaması emeli mündemiç olsa bile çok defa âsım ruhların halâsı için gufrân ve şefâat dilemek arzusu daha galiptir. İşte bu İslam arasındaki manevi te'âzudun şuursuz bir hale giren eseridir ve ictimaî bir fazilettir.

Bu hususta ne kadar misaller getirsem hep, vicdanımızın umkunda imanî faziletlerden bir eser bulunduğunu fakat bizim bu eserlerden habersiz, inadımıza ferdî bir hayat ile "ene" mizi tatmine münhemik, ictimaî faziletlere karşı mütemerrid olduğumuzu ispat etmiş olurum.

Hakikat, biz dini sadece kabir azabından ve ahiret akâbinden kurtulmak için bir vasıta ittihâz ederek onun ictimaî faziletleri telkîn buyuran hükümlerinden gafil yaşar, millî ananelerimize sadık kalmak şartıyla terakkî ve temeddün yollarına girmekte geç kalırsak, o zaman da daha elîm felaketlere maruz olmaktan kurtulamayacağımıza artık buna pek acil bir çare bulmak zamanı çoktan hulûl etmiştir.

Avâm halkın temiz, fakat kâfi olmayan imanını ictimaî faideleri istihsâla vasıta ittihâz edebilecek münevver imanlı, en hakiki manasıyla mütedeyyin bir sınıfa muhtacız. Bu sınıf yalnız Medreselerde veya Darülfünunun İlahiyat şubesinde yetişecektir. Sarıklı sınıfın terbiye ve tenvîrî kâfi değildir; memlekette az çok mühim vazifeler görecek bütün fertlerden müteşekkil imanlı ve münevver bir sınıf isteriz. İşte bu noktaya gelince, umum mekteplerde dini terbiyeye büyük, pek büyük bir ehemmiyet verilmek lazımdır. Unutmamalıyız ki İslam dini muzır taassuplar, medeniyet ve terakkiye düşman akideler tevlîd etmekten pek uzaktır... Din bazı fertler elinde yüksek menfaatler celbi için âlet ittihâz edilmeyerek, sırf hissi bir surette telkîn olundukça hiçbir mazarrat husule getirmez; İslam dini işte bu büyük fazileti haizdir. O halde bu esas dâhilinde verilecek dini bir terbiyenin bizler için ne kadar celî faideler tevlîd edeceğini teslimde asla tereddüt etmeyiz.

Biz şimdiye kadar terbiyeyi, ma'atteessüf, pek yanlış anladık ve tabi hiç tatbik edemedik. Mekteplerde "Kur'an-ı Kerim"i okumaya, namaz surelerini ve ilmihali basmakalıp ezberlemeyi dinî terbiye için kâfi gördük ve görüyoruz. Artık bu pek mahdut zihniyeti izâle etmek lazımdır. Halkın vicdanının en derin ve keşf olunmaz yerlerinde yaşayan imanî ikaz ve tenvir etmek, ondan en büyük ictimaî faziletleri istihsâle çalışmak vatan evladının terbiye ve ta'limiyle tavazzuf edenler üzerine farzdır.

Ben, bu hususta edinebildiklerim ve düşünebildiklerim kadar yazmaya çalışacağım.

"Dinî Terbiye, Dinî Tedris"

Kitabî üç din vardır: Yahudilik, Hıristiyanlık, Müslümanlık. Bugün Yahudilik, mütemessiklerinin miktarı pek az olmak, cihan siyasetinde sehm bir mevki tutmak dolayısıyla mevzu-i bahs olmaya değmez. Hıristiyanlıkla Müslümanlığı nazar-ı dikkate alıyoruz. Hepimiz biliyoruz ki bugünkü Hıristiyanlık, hazret-i Mesih'in vaz' ettiği din değildir; kitabî dinlerin esaslarını münkir bir dindir. Bununla beraber, bütün dünyadaki insanların hemen üçte biri bu dinin sâlikidir. Bu itibarla büyük ehemmiyeti haizdir.

Hıristiyanlıkta her fert, dini hususlarda daima bir rehber, bir (*kondüktöre*) muhtaçtır. Rahipsiz, hiçbir iş olamaz. Bundan dolayı rahiplik bir sınıftır. Hıristiyanlıkta bir kilise, bir (*kalarej-ruhbanîyet*) vardır. Rahipler, fertlerin vicdanlarına hâkimdirler. Rahiplerin dediğinden başka türlü düşünmek, hissetmek dahî bir günahdır. Kurûn-ı vustada baştanbaşa, kurûn-ı ahîrede ise hemen hemen yakın zamanlara kadar ruhbanlık, ilmî düşüncelere bile karışmaktan geri kalmamıştır. Sırf ührevî olmak lazım gelen vazifelerini tecavüz ederek, dünyevî işleri de günahla, sevapla kendi arzularına göre idare etmeye çalışmışlardır.

Garpta Hıristiyanlığa karşı yükselen isyan hissi pek tabiidir. (*Kilise ile devletin ayrılması*) için ne fedakârlıklar sarf edilmiştir. Devletlerin nâsûtîleştirilmesi (*laisize*) asırlarla mücadelelerin neticesi

olabilmiştir. Devlet işlerinden ruhban nüfuzunu gidermek için çalışanlar, harpten sonra, rahiplere yeniden kıymet verilmeye başladığını gördüler.

Müslümanlık bir kere en tabii bir dindir; sonra İslam'da ruhbanlık yoktur. Rahip sınıfı gibi, bizde bir (*hocalar sınıfı*) teşekkül edememiştir. Vakıa hocaların birbirlerine karşı mesleki bir tesânüdü olduğu hissedilebilir; fakat bu tesânüd taazzî etmemiş, ehemmiyetli bir âmil olacak kudreti kazanmamıştır.

İslam'da her fert, dinî işlerde, velî bildiği zatlara müracaat ederek istiftâ eder; bilmediği şeyleri sorup öğrenebilir. Din âlimi olmak için mutlaka sarıklı, cübbeli olmak lazım gelmez. Ulema zeyninde nice cahiller, sivil kıyafetinde nice âlimler vardır.

İslam'da dinini dünyasını bilmek herkese farzdır; bu ilm, ne bir ferde, ne bir sınıfa münhasır değildir. İslam'da ferdin vicdanına tahakküm yoktur. Hıristiyanlıkta papaza günah çıkartmak gibi, fikrî, hissî hürriyeti imha eden dehşetli bir usûle Müslümanlar kat'ıyyen tabî' değillerdir. Herkesin zahirine bakılır; görünüşte Müslüman olan kimsenin, bânındaki kimse karışamaz; münafığı yalnız Allah bilir, cezasını da o tayin eder.

Dünyevî işlerde hakk-ı Allâha, hakk-ı ibâdullâha dokunmayan, ahlaka muğayir olmayan her iş mübahtır. İslam, ahiret işinde fertleri takyîd eder, fakat dünya işlerinde cemaati müftedâne kılmıştır. El-hâsılı Müslümanlık, Hıristiyanlıkla kıyas edilebilecek bir din değildir.

Ruhbanlık, nüfuzunu teyit etmek, arttırmak hususunda mekteplerden çok büyük istifade etmiştir. Garpta, asırlarca mektepleri ruhbanlar idare ettiler. İnkâr edilmez ki kilise, terbiye işlerinde hayli tekâmül göstermiştir. Bu noktadan terbiye ilmi ruhbanlığa borçludur.

“Kızların terbiyesi”ne dair, zamanına göre, pek mükemmel bir eser yazan “Fénelon” bir rahipti. Terbiye tarihi, meşhur terbiyeciler meyânında birçok rahipler zikreder.

Misyonerler, dünyanın her tarafında Hıristiyanlığı neşr için, işitilmemiş fedakârlıklar sarf ederek, mektepler açarlar. Bizdeki Frère mekteplerinin bir zamanki ehemmiyetini kim inkâr eder? Halbuki bizde, ilk irfan müesseseleri, medreselerdi ki bunlarda münhasıran din dersleri okutulmazdı. Medreselerimiz, birer Darülfünundan başka bir şey değildi, devletin her türlü işlerinde medreseliler kullanılırdı.

Rüşdiyelerin teessüsünden evvelki Sıbyân mekteplerimizin ne halde olduğunu da çoğumuz biliyoruz. Mesela Ankara’da hala bu mekteplerin artık büsbütün tereddide uğramış şekillerini görebilirsiniz. Bunları, ulemâ sınıfından zatlar idare etmezlerdi. Hemen hepsi vakıftı. Çocuklara öğle yemekleri bile verilirdi. Hala Perşembe günleri talebesine zerde, pilav veren vakıf mektepleri vardır.

Fakat dikkat edilirse, bu mekteplerin, birer müessese tarafından idare edilemeyişi, belki ferdi teşebbüslerle, hayır perverliklerle meydana geldiği görülür. “Teceddüd” dediğimiz şey Tanzimat’tan sonra, memleketimize girmiş, fakat halkın vicdanına bir türlü temessül edememiş bir cereyandır. Bu cereyan, Sıbyân mekteplerine, yeni tarz elifbalar, kıraat kitapları, tarih, coğrafya, hesap dersleri şeklinde girdi. Rüşdiyeler, İdadiler çok sonra zuhur etti. Yeni şekil İptidailerin, Sultanilerin ise altı yedi senelik bir hayatı vardır. Bu yeni mekteplerin şekilleri hep garptan, bilhassa Fransa’dan alınmıştır; fakat teessüfe şayandır ki hiçbirinin ne harsî, ne amelî bir kıymeti yoktur. Bunlar bize ruhu bozuk, imanı sarsılmış, İslamlaşa, Türklüğe yabancı olmaya başlamış unsurlar yetiştirdi; şimdi ise hiçbir şey yetiştirmiyor. Bundan anlaşılabilir ki mekteplerimiz bir buhran devri geçiriyor. Birçoklarımızın (İrtica’) diyebileceği bir tarzda mektepleri ıslah etmek ihtiyacındayız. Kimse inkâr edemez ki, mekteplerimizin ibtidai, tali kısımlarında din dersleri okutuluyor. Programlara, kitaplara bakılırsa bu kadar çok

malumatı en mutaassıp kimseler bile, kâfi değil, hatta fazla görebilirler. Tedrisatın ehemmiyetle takip olunduğuna da imtihanlardaki sarıklı mümeyyizler şahit gösterilebilir. Bununla beraber kimse mekteplerden, memnun değildir. Bu memnuniyetsizlik, hem dinî terbiyedeki tereddîden, hem de tedrisin amelî bir kıymeti olmamasındandır.

Mekteplerde Kur'an, ilmihal okutulmadığından, namaz kılınmadığından bahsedenler, bazı mahaller, bazı mektepler istisna edilirse, haklı değillerdir. İptidailerde Kur'an, tecvîd, ilmihal, talilerde hatta fıkıh, ilm-i kalam okutuluyor; ne çare ki yine çocuklar dini bir duyguyla yetişmiyorlar.

Dinimiz, hiçbir vakit ma'kulatı inkâr etmiyor; hiçbir vakit ilmi mu'taları ret eylemiyor. Bilakis ilmin her nev'ine büyük kıymet veriyor. İlmî müşrik diyarı olan Çin'de bile aramaya bizi me'mur ediyor. Zaten ilm akla, din kalbe hitap eder. Allah'ın işi akıl terazisiyle ölçülemez, fakat kalple hikmeti sezilir.

Mekteplerde zorla namaza sevk olunan çocuklar, duymadan, sevmeden, istemeye istemeye yatıp kalkıyorlar; mekteplerimizde namaz var, fakat bu, namaz değil, belki cebri bir jimnastiktir.

Malumdur ki terbiye bir iş, tedris bir âlettir. Mekteplerde dinî tedrisat, dinî terbiyenin âleti olmak lazımdır. Dinî terbiyedir ki dinî seciyeyi ibda' eder. İşte mekteplerimizde dinî tedrisat bu esasa göre yürütülmüyor, dinî terbiye tamamıyla mühmel kalıyor. Bana misyoner mekteplerinden örnek almamızı söyleyenler bulunur. İddia edebilirim ki Müslümanlık, misyonerliğe muhtaç değildir. On asır zarfında İslam'ın terakkisi, misyonerlik gibi dinî teşkilat, dinî propaganda ile mi oldu? İslamların dini, ahlaki faziletleri, aynı zamanda medeni faaliyetleri, dinlerinin kuvvetlenmesi, daha fazla intişar etmesi için kâfidir.

Onun için mekteplerimizde dinî terbiyeyi, dinî tedrisatı yoluna koymak, çocukların akıllarını ilmlerle kuvvetlendirirken, kalplerini de dini duygularla müteheyyic kılmak lazımdır.

Mekteplerimizi harsî hususlarda garba benzetmekten şimdiye kadar hep zarar gördük; bundan sonra ise bu zararlar, telafisi kabil olmayacak derecede ziyadeleşecektir.

Dinimiz, harsımızın en çok kuvvetli, en baştaki bir rüknüdür. (*Laik*) tabirinin Müslümanlıkta yeri yoktur, demiştim. Zaten (*Laik*) demek, “*dinsiz*” demek değil; “*gayr-i rûhânî*” daha doğrusu “*gayr-i ruhânî*” demektir. Bizde ruhbanlık olmadığına göre laik kelimesinin de yeri olmamak lazımdır. (*Lâ dînî*) tabirinin mukabili (*Laik*) değil, (*Arolojya?*) olmak gerektir.

Bilinmek lazım gelen pek ehemmiyetli bir mesele vardır ki Türkiye Devleti’nin bir İslam devleti olduğu, bütün İslam devletlerince- velev zımnî olsun-muktedâ tanıldığıdır. İslam devletinin maarifi de, harsen İslamî olmak zaruridir. Bu esası kabul ettikten sonra mekteplerde dinî binanın, dinî tedrisin iyi bir tarzda idaresine kimsenin bir şey demeye hakkı olabilir mi? Yine bu esasa ibtinâ ederek Medreselerin Darülfünun İlahiyat şubesi, vaiz, hatip, imam, hafız yetiştirmek için birer ihtisas medresesi olmaları lazım geleceği söylenemez mi?

Fakat bizce burada matlup olan şey, mektepte dinî terbiyenin, dinî tedrisin ilmî bir tarzda idaresidir. Mekteplerimizde mevcut olmayan şey budur, halkın mekteplerden şikâyetini istilzam eden de budur.

Müslümanlık mademki sınıf gayretine istinad etmiyor, mademki Müslim kavimleri birbirine kardeş yaparak İslam’ı beynel mileliyet vaz’ ediyor. Mademki başka dine sâlik olanlara karşı kin beslemiyor, öyleyse başka dindeki kavmler de gördüğümüz kara taassubun İslamiyet’te yeri yoktur. Hakiki bir Müslüman mutaassıb olamaz. Bugün taassub sahibi göreceğimiz kimseler, İslamiyet’in esasındaki seciyeyi idrak edemeyecek kadar dar bir zihniyetle dinine merbut olanlardır. Mekteplerimizde dinî terbiyeyi, dinî tedrisi hüsn-i idare edecek olursak, o vakit Müslümanlar arasında taassub beliyyesini kalbinde taşıyacak kimse kalmayacağına emin olmalıdır. Bugün halkta gördüğümüz taassub şeklindeki hissi, ictimaî vicdanın

gayr-ı milli cereyanlara karşı olan bir aksü'l-ameli telakki etmek pek doğrudur. Bu aksü'l-ameli tevlîd eden sebepleri ortadan kaldırdınız mı? Halkın mekteplere karşı olan vaziyetinin tamamıyla değişeceğinden şüphe etmeyiniz. Dinî terbiye, dinî tedris meselesi dar bir kafa ile indî düşüncelerle hal edilemez. İlmî usullerle nazar-ı dikkate alınmadıkça bu mesele hakkında söylenecek sözlerin bir kıymeti olmasa gerektir. Dini hissiyatı zinde, milli vicdanı temiz olan bir halk içinde, hatta en dinsiz milletlerde dinî aksü'l-amellerin tekrar yüz gösterdiği bir zamanda dinî terbiyeyi, dinî tedrisi, ihmal etmek hiçbir terbiyecinin kabul edemeyeceği bir keyfiyettir. Binaenaleyh mekteplerde dinî tedrisatın çok malumat vermek suretiyle değil, dini çok duyurmak, çok sevdirmek suretiyle idaresini düşünecek, bu husustaki esasları tespit eyleyecek zaman gelmiş de geçmiştir, itikadındayım.

Kaynakça

- 1- Baymur, Feriha, *Kazım Nami Duru, Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri*, Ankara 1987.
- 2- Dinçer, Fatma, *Kazım Nami Duru, Hayatı, Eserleri ve Türkçe Öğretimine Katkıları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007.
- 3- <http://www.biyografim.net/kazim-nami-duru-kimdir>
Erişim:13.12.2013.
- 4- <http://www.biyografim.net/video/bahri-ata-kazim-nami-duru>
Erişim: 13.12.2013
- 5- http://tr.wikipedia.org/wiki/Kaz%C4%B1m_Nami_Duru
Erişim:13.12.2013.